

Efektii provokatsioon või akommunikatsioon

Indrek Grigor

Kunstnik Marco Laimre kohtub publikuga. Indrek Grigor Laimre näitustega on alati seotud kerge kimbatusega. Ühelt poolt on see hirmusegune ootus, et kes siis seekord peksta saab, ja teiselt poolt potentsiaalsete „ohvrite“ hulka mittekuulujaid vaevav küsimus, mis see siis nüüd tähendab peale selle, et teiste kulul naerda saab, eriti kui teiste kulul väga vähe nalja saab (nagu seekordsel Tartu kunstimuuseumi näitusel). Aga nagu Marco Laimre ise möönab ning nagu tema viimase aja tegemised nagu Eesti kaasaegse kunsti muuseum, kevadine näitus Hobusepea galeriis ja praegune ekspositsioon TKMis tõestavad, on Laimre loobunud iseenesega tegelemast, millega on tema tööde sisu ja ka vorm märksa avatumaks muutunud, kuigi see on endiselt esitatud eht-laimrelikus võttestikus.

Kui varasemat Laimret iseloomustavad Anders Härmi sõnastatud eesliitelised mõistevormid pseudo-, meta-, eksperimentaalsemootika, siis praegust Laimre tegevust võiks tähistada sõnaga „efektii provokatsioon“. Varem hoomamatute assotsiativsete jadade vallandajana ehk segaduse külvajana töötanud pealkiri on endiselt põhiline (kui mitte ainus) laimreliku kommunikatsiooni publikule suunatud element, aga pealkirja funktsioon on varasemaga võrreldes oluliselt transformeerunud ja omandanud ehtloosunglikud funktsioonid. „Väikesed puust inimesed väikeses puust linnas“ ajab tartlased kindlasti tagajalgadele ehk on nii äärmiselt provokatiivne kui ka efektne, andes koosmõjus väga efektiivse tulemuse. Samas, sisenedes näituse keskkonda, ei näe seal ei Supilinna ega kampsuniga inimesi. Laimre ise eitab üldse igasugust kohavaimu võimalikkust, aga iseloomulikult ei pea seda vajalikuks kuidagi eksplitsiitselt ära mainida, vaid lähtub sellest kui enesestmõistetavusest. Ainus konkreetsem vihje leidub näitusega samanimelise lastesaate vormis videoteose lõpus, kus käpiknukk Bill Offraights küsib Maria Juurelt: „Kas sulle ei tundu, et me kõik oleme väikesed puust inimesed?“

Niisiis on ülal välja hüütud suurem avatus siiski väga tinglik. Näituse nimitööd, viis valguskastides eksponeeritud fotot ja video „Väikesed puust inimesed väikeses puust linnas“ (2007), on lisaks kõnekale, aga (kuivõrd Laimre seda klišeed tavapärasel võtmes ei kasuta) liiga palju kõnelevale pealkirjale ka sisuliselt esmapilgul suhteliselt avatud.

Kõigepealt silmatorkavad fotod. Casino ja selle ees Hummer, naftavagunid raudteel, valge maja nõmmel, Maxima supermarket ja inimesed pangaautomaadi järjekorras, kõik eksponeeritud reklaamiestetikale kohases luksuslikus valguskasti vormis. Kui neid vaadelda sotsiaalse kriitikana, on need väga selged märgid. Välja arvatud üks, nõukogudeaegne tellistest raudteedispetšeri hoone, millega on nihetus ja ühese, olgu või väga üldiselt sotsiaalkriitika seisukohalt lähtuva interpretatsiooni võimalus juba välistatud. Kusjuures kuklas haamerdab kogu aeg küsimus: mis sellel kõigel Tartuga pistmist on?

Edasi video, mis meenutab formaalselt ülesehituselt ennekõike lastesaadet, kus astuvad üles sotsiaalses mõttes natuke rumal nukk ja inimese kehastatud n-ö normaalne täiskasvanu, kes püüab nukule selgitada, kuidas asjad tegelikult on. Aga, kuivõrd käpiknukk Bill Offraightsi vestluskaaslaseks on Mart Juure tütar Maria Juur, tekib otsene seos „Ärapanijaga“. Nende kahe dialoog on aga täiesti mittemidagiütlev. Kimbatust tekitavalt tühi möla, mille sisuks on Tartuga seotud klišeed. Kas Emajõgi voolab vasakult paremale või vastupidi, kas Rein Raud on Tartu kaubamaja rektor, neonatsid, semiootika (saviotika) jne. Samas sisaldab see dialoog kohati ka keerulisi ja tõsiseid mõttekäike ega ole mitte mingis mõttes naljakas – posthuumor.

Mõistet „posthuumor“, mida Laimre ise oma näituse sisulise külje tähistamiseks kasutab, kirjeldas Laimre artist talk'il Tartu kunstimuuseumis järgmise anekdoodiga. Venemaal on parasjagu valimiste aeg ja vares istub oksal, juust nokas. Rebane luusib puu alla ja lunib: „Kuule vares, ütle, kas sa hääletad Putini poolt või vastu?“ Vares ei vasta, rebane muudkui lunib edasi, kuni vares vastab: „No hea küll, hea küll, hääletan poolt.“ Rebane saab juustu ja jookseb minema, nagu see vana lugu ikka käib. Aga vares istub oksal ja arutab: „Kui ma oleksin öelnud, et hääletan Putini vastu, kas see oleks midagi muutnud...?“ Selles jutus ei ole tegelikult mitte midagi naljakat, võime vaid kibedalt muiata, aga see ei ole enam naljakas.

Ka Laimre näitusest on nali kadunud, aga mitte ainult sisulise taotluse, vaid ennekõike akommunikatiivse formaalse lahenduse tõttu. Fotodega kaasas käiv video on efektne ja palju lubav, tekitades vaatajas lootuse sisulise sõnumi järele, mis fotod ja video tervikusse liidaks ja näituse kontseptsiooni avaks. See jääb aga tulemata. Kes video tõesti ka kogu pikkuses ära vaatab, püüab ehk poolvägisi mõne koha peal naerda, aga on ilmselt lõpuks sama tülgastunud kui Billi vestluskaaslane Maria, kes samuti ilmselgelt ei mõista, milleks see jant, ning on lõpuks juba üsna tüdinud ilmega. Põhimõtteliselt ongi vaataja sellega osa saanud posthuumorlikust situatsioonist. See jääb aga paraku latentseks kogemuseks, mis lisaks ei tulene mitte jutu

sisust, vaid pigem selle eksponeerimisest näituse kontekstis. Muidu lihtsalt mõttetu ja igav möla omandab tähenduslikkuse ootuse, mis jääb aga paraku rahuldamata. Nii kannab Laimre näitus veidral kombel just oma akommunikatiivses ja sisuliselt hermeetilises formaalses lahenduses ka näituse sisu. Nii et kui kellelgi tekib Laimre näitusel kahtlus, et see kõik on mõttetu, siis on ta tõe teelikult lähemal kui arvata võiks.

Kogu ekspositsioon siiski päris ilma efekti ja solvanguta läbi ei saa. Esimese näitusepoole tülgastust kompenseerib esmakordselt kevadel Hobusepea galeriis eksponeeritud „Viis kõige idiotlikumat kunstnikupositsiooni“, mis ei haaku otseselt ülejäänud ekspositsiooniga ning on oma meelelahutuslikkuses ilmselt paratamatult näituse meeldejäävaim osa. Sealjuures on see siiski väga kõnekas. Kuigi Laimre väidab, et ta on kogu aeg pedagoogi hoiakuga olnud, tundub siiski, et professori amet on seda forsseerinud. Nimetatud videoloeng ongi selle nihke otseseim näide, aga see lööb välja ka Laimre teistes projektides nagu Eesti kaasaegse kunsti muuseum, mida ta on otseselt kunstiprojektiks nimetanud, ning tema aktiivne tegevus oma üliõpilaste näituste kureerimisel. Ka „Väikeste puust inimeste“ videolahendus lastesaatena ning lõpuks Laimre pöördumine märksa üldisemate ja konkreetsemalt sotsiaalsete küsimuste poole viitab just pedagoogivastutusele. Aga sellegipoolest on Laimre näitus ilma kunstniku enese seletusteta hoomamatu. Paljulubava loosungi taga varitseb jõhker depressioon, mille puhul tuleb paraku pigem kahelda, kas see ka katarsise ja arusaamiseni viib.

30. X peeti TKMis näitusel artist talk, mille salvestust on võimalik kuulata veebilehel artishok.blogspot.com.